
УДК 811.16'282(092)Гриценко

НЕВТОМНИЙ ДОСЛІДНИК РІДНОГО СЛОВА (до ювілею професора П.Ю. Гриценка)

Українська й слов'янська наукова спільнота вітає із 65-річчям директора Інституту української мови Національної академії наук України, завідувача відділу діалектології, активного громадського діяча, поборника рідного слова, доктора філологічних наук, професора Павла Юхимовича Гриценка.

Наукова діяльність Павла Юхимовича пов'язана з відділом діалектології, який він очолює від 1987 р. (спершу як сектор діалектології

Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, а від 1991 р. — відділ діалектології Інституту української мови НАН України).

Багатогранна наукова робота Павла Юхимовича Гриценка — відомого мовознавця, діалектолога, лінгвогеографа, історика мовознавства, автора понад п'ятисот наукових праць — наповнена життєвою актуальністю і має важливе значення для сучасної мовознавчої науки. Його праці (індивідуальні монографії, розділи в колективних виданнях — “Моделювання системи діалектної лексики”, “Ареальне варіювання лексики”; “Говірки Чорнобильської зони. Тексти”, “Говірки Чорнобильської зони.

© Г.С. КОБИРИНКА, Л.В. РЯБЕЦЬ, 2015

Системний опис”, “Український діалектний фонофонд”) є прикладом глибокого проникнення в мовні явища, взірцем скрупульозного аналізу мовного факту в просторі і часі. Методику вивчення лексики — моделювання інваріантів структурної організації мікросистем та семантичної структури лексем, — апробовану в монографії “Моделювання системи діалектної лексики”, широко використовують в українському і слов’янському мовознавстві.

Особливе місце серед праць П.Ю. Гриценка займають нариси про відомих мовознавців, його учителів (“Професор Степан Пилипович Бевзенко”, “Професор Микола Васильович Никончук” та ін.), де у кожному слові прочитується щира вдячність і шана до своїх наставників.

У полі наукового зору Професора — мовна система, її просторова проекція, взаємодія діалектної і літературної мов, типологія слов’янських діалектних систем. У працях Павла Юхимовича поглиблено теорію і методику лінгвістичної географії, діалектної текстології. Учений обґрунтував поняття *просторової варіативності мови* як релевантне для ареальної лінгвістики, *просторового конкордансу* мовного явища. Особливого значення дослідник надає виявленню й аналізу українсько-іншослов’янських зв’язків, які свідчать про зв’язки віддалених слов’янських ареалів.

Вірний своєму покликанню — помічати, фіксувати, досліджувати живе слово — Павло Юхимович особливо дбає про розвиток діалектології. Навіть у приватній розмові може почути, виокремити цікаве мовне явище, а потім шукати йому пояснення, вивчати причину появи тощо. Цього навчає і своїх учнів. “Прислухайтесь, як океан співає — Народ говорить”, — ці слова М.Т. Рильського є своєрідним життєвим кредо П.Ю. Гриценка, бо вважає, що саме “мова тісно тримає людину в колі родини..., стимулює відчуття належності до своєї нації, рідної землі-держави з її минулим і сучасним” [1]. Він розробив засади збереження, вивчення мовного і культурного комплексу Чорнобильської зони: обстежував чорнобильські говірки в т. зв. зоні відчуження та місцях компактного проживання переселенців, брав активну участь у створенні спеціального видання “Говірки Чорнобильської зони” (кн. 1–2, 1996–1999), керував цим проектом. Саме завдяки його зусиллям опубліковано 3-й том *Атласу української мови*; у відділі діалектології Інституту української мови НАН України створено український діалектний фонофонд, який охоплює записи з-понад 1200 населених пунктів з української етномовної території.

В останні роки наукову діяльність П.Ю. Гриценко разом з колегами відділу діалектології зосередив над *Загальнослов’янським лінгвістичним атласом* — Міжнародним проектом, започаткованим 1958 року, в якому беруть участь усі слов’янські країни. Як знаний лінгвогеограф, він є членом редколегії цієї фундаментальної праці, очолює українську національну комісію, апробує нові методи, прийоми, способи лінгвістичного представлення матеріалу.

З ініціативи Павла Юхимовича в Інституті української мови НАН України започатковано видавничі серії («Студії з українського мовознавства» — опубліковано 12 випусків, «Не все сплива рікою часу...» — 4 книги), перевидання сьогодні забутих, проте важливих для розвитку українського мовознавства праць попередніх років (словників, монографічних студій).

Завдяки багатогранній науковій діяльності та широкій світоглядній позиції Павло Юхимович Гриценко має багаті творчі контакти з науковцями всіх слов'янських країн. Його ім'я як вченого відоме не тільки в україністиці — він має визнаний у слов'янському світі авторитет серед діалектологів-славістів, свідченням чого є не тільки десятки публікацій у закордонних виданнях, участь у міжнародних конгресах, з'їздах, конференціях, а й те, що він є активним співорганізатором Міжнародних шкіл-семінарів, членом редколегії низки видань у Польщі, Росії, Білорусі, Сербії; а в енциклопедії світової болгаристики (Софія, 2008) вміщено поважну статтю про Павла Юхимовича як болгариста.

Доповіді на різноманітних міжнародних конференціях, симпозіумах, Міжнародних з'їздах славістів сприяють піднесенню статусу української мови, престижу нашої науки.

Професор П.Ю. Гриценко як принциповий і вимогливий наставник багато працює над підготовкою наукових кадрів, під його керівництвом захищено понад 40 кандидатських та 4 докторські дисертації; завдяки його зусиллям створено діалектологічні центри в Луганську, Ізмаїлі, Умані, Кам'янці-Подільському, Черкасах, Вінниці. Його нестримна думка, енергія дарує колегам, учням чимало творчих ідей та задумів — під його керівництвом сьогодні укладають *Мультилінгвальний атлас межиріччя Дністра та Дунаю*, регіональні словники, збірники діалектних текстів. Діалектологи, які працюють у різних кутках України, є представниками наукової діалектологічної школи професора П.Ю. Гриценка. Його особливий талант лектора збирає повні аудиторії зацікавлених слухачів різного віку — школярів, студентів, викладачів.

Професор вирізняється активною життєвою позицією, силою духу, принциповістю. Як член робочої групи Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України з розроблення нових законів про мови в Україні бере активну участь у створенні законодавчої бази для розширення функційного поля української мови. Численні виступи Павла Юхимовича на радіо, телебаченні, у пресі, активна участь у проведенні академічних слухань, присвячених українській мові, проведення Міжнародного конкурсу знавців української мови імені Петра Яцика свідчать про чітку й обґрунтовану позицію Інституту щодо удержавлення української мови в Україні.

Ми, учні Павла Юхимовича, поважаємо і захоплюємося активною життєвою позицією, широтою наукових, культурних і громадських зацікавлень свого Учителя.

Мирного Вам неба, шановний Професоре, щедрих ужиноків на науковій ниві, наснаги та оптимізму для реалізації всіх задумів!

1. Українська мова сьогодні: політика, практика, сенси // Віче. — 2014. — № 15–16. — С. 47–51.

Галина КОБИРИНКА, Людмила РЯБЕЦЬ
Інститут української мови НАН України, м. Київ

Halyna Kobyrnka, Liudmyla Riabets

Institute of the Ukrainian Language of the NAS of Ukraine, Kyiv

TIRELESS RESEARCHER OF NATIVE WORD

(in commemoration of the anniversary of Professor Pavlo Yu. Hrytsenko)

The article presents the significant contribution of the famous scientist — Doctor of Philology, Professor, Head of Department of Dialectology and Director of the Institute of the Ukrainian Language of the NAS of Ukraine Pavlo Yuhymovych Hrytsenko into the development of linguistic science. The basic scope of his scientific interests — Ukrainian and Slavic Dialectology, Linguistic Geography and History of Linguistics is noted.

Key words: Professor Pavlo Yu. Hrytsenko, Ukrainian Dialectology, dialect phonofund, dialect textology, dialect lexicon modeling, The Slavic Linguistic Atlas, statehood of the Ukrainian language.